लेटाङ नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्डः८ संख्याः५ मितिः२०८१/०३/१७

भाग-२

लेटाङ नगरपालिका

लेटाङ नगरपालिकाक्षेत्रको नदी तथा खनिज जन्य प्राकृतिक स्रोत साधन (संकलन र उपयोग) सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि, २०८०

लेटाङ नगरपालिकाक्षेत्रको नदी तथा खनिज जन्य प्राकृतिक स्रोत साधन (संकलन र उपयोग) सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि, २०८०

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मितिः २०८०/१०/०५
प्रमाणीकरण मितिः २०८०/१०/१२

प्रस्तावना

लेटाङ नगरपालिकाक्षेत्र भित्रका नदी, खोला, खोल्साहरुमा रहेका नदीजन्य पदार्थहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन तथा सदुपयोग गरी सहज आपूर्ति गर्न र नदी तथा खानीजन्य उद्योगबट उत्खनन्, संकलन तथा विक्री वितरण हुने पदार्थहरुलाइ अव्यवस्थित र अत्याधिक दोहन हुन नदिन, दिगो व्यवस्थापनको प्रबन्ध मिलाई सार्वजनिक निर्माण कार्यलाई सहज बनाउन र स्थानीय स्तरबाटै उपलब्ध हुने स्रोत धानहरुलाई अधिकतम रुपले उपयोग गरी छिटो छरितो र मितव्ययी रुपले भौतिक पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरु संचालन गर्न लेटाङ नगरपालिको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण सम्वन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७६ को दफा ६६ को अधिकार प्रयोग गरी सोही ऐनको दफा ५७ मा व्यवस्था भए बमोजिम नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गरी यो कार्यविधि जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद-१
प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ :

(१) यस कार्यविधिको नाम " लेटाङ नगरपालिकाक्षेत्रको नदी तथा खनिज जन्य प्राकृतिक स्रोत साधन (संकलन र उपयोग) सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको कार्यविधि २०८०" रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत भए पश्चात लागु हुने छ ।

२. परिभाषाः

विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमाः-

(क) "अनुगमन समिति" भन्नाले दफा १५ (१) बमोजिमको लेटाङ नगरपालिकाले गठन गरेको अनुगमन समिति सम्झनु पर्छ ।

(ख) "अनुमतिपत्र" भन्नाले कुनै नदीजन्य पदार्थ वा सोको सट्टामा उपयोग गर्न सकिने खानीजन्य पदार्थको संकलन र विक्रि वितरण गर्न यस कार्यविधि बमोजिम प्रदान गरिएको अनुमतिपत्र सम्झनुपर्छ ।

(ग) "उद्योग" भन्नाले कच्चा पदार्थको रुपमा नदी तथा खनिज जन्य पदार्थको प्रयोग हुने मेसिनरी औजार जडित उद्योग सम्झनु पर्छ र सो शब्दले क्रसर उद्योग, फिरफिरे, रिफाइनरी गर्ने उद्योग र यस्तै प्रकृतिका अन्य उद्योग समेतलाई जनाउँछ ।

(घ) "ऐन" भन्नाले लेटाङ नगरपालिको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन २०७६ सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "नदीजन्य पदार्थ" भन्नाले लेटाङ नगरपालिकाक्षेत्र भित्रका नदी, खोला, खोल्सी, खहरेमा बाढी पहिरोले बगाई ल्याई नदी, खोल्सा र खहरेको किनार तथा आसपासका वन क्षेत्र वा

सार्वजनिक जग्गा वा नदी उकास क्षेत्र वा नीजि जग्गामा थिग्रिएको ढुंगा, ग्राभेल, बालुवा, गिट्टी, मिस्कट, भस्कट, ग्रेगान, माटो तथा सोही प्रकृतिको अन्य खानीजन्य स्रोत सम्झनु पर्छ।

(च) "प्रदुषण" भन्नाले वातावरणमा प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रुपले परिवर्तन गरि वातावरणमा उल्लेखनीय ह्रास ल्याउने, क्षति पुर्‍याउने वा वातावरणको लाभदायी वा उपयोगी प्रयोजनमा हानी नोक्सानी पुर्‍याउने क्रियाकलाप सम्झनु पर्छ ।

(छ) "प्रदेश" भन्नाले कोशी प्रदेश सम्झनु पर्छ ।

(ज) "प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण" भन्नाले प्रचलित वातावरण सम्बन्धी कानुन बमोजिमको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण सम्झनु पर्छ ।

(झ) "प्राविधिक समिति" भन्नाले दफा ५ (२) बमोजिम गठित समिति सम्झनु पर्छ ।

(ञ) "मन्त्रालय" यस सम्वन्धि विषय हेर्ने प्रदेश र संघीय सरकारको सम्वन्धित मन्त्रालय सम्झनु पर्छ "वातावरण" भन्नाले प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक प्रणालीहरु, आर्थिक तथा मानवीय क्रियाकलाप र यसका अवयव तथा ती अवयवको बीचको अन्तरक्रिया तथा अन्तर सम्बन्ध सम्झनु पर्छ ।

(ट) वातावरण भन्नाले प्राकृतिक, सांस्कृतिक र सामाजिक प्रणालीहरु, आर्थिक तथा अन्तर सम्बन्ध सम्झनु पर्छ।

(ठ) "वातावरणीय प्रभाव मूल्यांङकन" भन्नाले प्रचलित वातावरण सम्बन्धी कानुन बमोजिमको वातावरणीय प्रभाव मूल्यांकन सम्झनु पर्छ ।

(ड) "विभाज्यकोष " भन्नाले अन्तर सरकारी वित्त व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रचलित कानुन बमोजिमको कोष सम्झनुपर्छ ।

(ढ) "संरक्षण" भन्नाले वातावरण तथा राष्ट्रिय सम्पदाको सुरक्षा, स्याहार, सम्भार, सम्बर्द्धन, व्यवस्थापन तथा सदुपयोग सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद- २

प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन

३. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्ने :

(१) यस कार्यविधि बमोजिम नदी तथा खनिजजन्य पदार्थ उत्खनन् र विक्रि वितरण गर्दा प्रचलित वातावरण संरक्षण कानुन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन प्रतिवेदन तयार गरी नगर कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वीकृत प्रतिवेदनको एक / एक प्रति प्रदेश सरकार आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय र संघीय सरकारको सम्वन्धित मन्त्रालयमा उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) राष्ट्रिय वन भित्रका नदी वा क्षेत्रबाट संकलन गर्नुपर्ने नदीजन्य वा खजिन जन्य पदार्थको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव प्रतिवेदन तयार गर्नु अघि सम्बन्धित डिभिजन वन कार्यालयको सहमति लिनु पर्नेछ ।

(४) राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्र एंव संरक्षण क्षेत्र भित्रका नदी वा क्षेत्रबाट संकलन गर्नुपर्ने नदी तथा खजिन जन्य पदार्थको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङकन प्रतिवेदन तयार गर्नु अघि सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्रका कार्यालयबाट सहमति लिनु पर्नेछ ।

४. प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण तयार सम्बन्धी व्यवस्था :

(१) वातावरण संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानुन बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन तयार गरी नगर कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) नगर कार्यपालिकाले प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण स्वीकृत गर्नुभन्दा अघि दफा ५ (२) बमोजिमको प्राविधिक समितिको सिफारिसको आधार लिनु पर्ने छ ।

(३) प्राविधिक समितिबाट सिफारिस सहित पेश भएको प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन नगर कार्यपालिकाको बैठकले प्रचलित वातावरण संरक्षण सम्बन्धी कानुन बमोजिम स्वीकृत गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- ३
नदी तथा खानीजन्य पदार्थको संकलन क्षेत्र तथा परिमाण निर्धारण

५. नदी तथा खानीजन्य पदार्थको सर्वेक्षण तथा क्षेत्र एकिन गर्नुपर्ने :

(१) नदी तथा खानीजन्य पदार्थ संकलन गर्न सकिने सम्भावित क्षेत्रको विवरण सहितको कार्ययोजना

हरेक दोस्रो आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र नगर कार्यपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(२) नगर पालिका क्षेत्रका नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ संकलन गर्न मिल्ने क्षेत्रको पहिचान, निर्धारण तथा परिमाण एकिन गर्नका लागि देहाय बमोजिमको एक प्राविधिक समिति रहनेछ ।

(क) भौतिक पूर्वाधार विकास शाखाको प्रमुख / इन्जिनियर	**संयोजक**
(ख) नगर प्रमुखले तोकेको निर्वाचित प्रतिनिधि वा वडा अध्यक्ष	**सदस्य**
(ग) नगर कार्यपालिकाले तोकेको अधिकृत प्रतिनिधि	**सदस्य**
(घ) संरक्षित क्षेत्रको क्षेत्राधिकार पर्ने क्षेत्रमा सम्बन्धित संरक्षित क्षेत्र कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि	**सदस्य**
(ङ) नगरपालिकाको वातावरण शाखा प्रमुख	**सदस्य सचिव**

(३) प्राविधिक समितिले संकलन गर्न सकिने नदीजन्य वा खनिज जन्य पदार्थको परिमाण र विधि एकिन गर्दा देहाय बमोजिमको क्षेत्रबाट मात्र प्रचलित कानुन बमोजिम आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी उत्खनन् तथा संकलन गर्न सकिने गरी एकिन गर्नुपर्नेछ ।

(क) नदीबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेल तथा माटो जन्य पदार्थ उत्खनन् र विक्रीवितरण गर्न वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनले स्वीकृत गरेका स्थान तथा क्षेत्र,

(ख) नदी, खोला र खहरेमा बाढी पहिरोका कारणले ढुंगा र माटो जन्य पदार्थ थुप्रनगई सो को कारणले बस्ती तथा भौतिक संरचनामा जोखिम उत्पन्नहुन सक्ने अवस्था सृजना भई त्यस्ता पदार्थ हटाउनु पर्दा तोकिने स्थल,

(ग) सार्वजनिक तथा निजी जग्गाबाट उत्खनन् गरी ढुंगा र माटोजन्य पदार्थ निकाल्न सम्बन्धित निकायबाट निर्णय भै अनुमतिप्रदान गरिएको क्षेत्र,

(घ) विभिन्न प्राकृतिक भौतिक पूर्वाधार, सडक तथा संरचनाहरु निर्माण गर्ने क्रममा उत्खनन हुने क्षेत्र,

(ङ) जमिनलाई खेतियोग्य बनाउने क्रममा ढुंगा तथा माटोजन्य पदार्थ हटाउनु पर्दा नगर कार्यपालिकाले तोकेको क्षेत्र,

(४) उपदफा (२) बमोजिमको प्राविधिक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) नगर पालिकाबाट स्वीकृत कार्ययोजनाको आधारमा नदीजन्यपदार्थ संकलन गर्न सकिने खोला, नदी तथा सो को आसपासको क्षेत्र पहिचान गरी संकलन गर्न सकिने परिमाण र विधि एकिन गरी नगर कार्यपालिकामा प्रतिवेदन सहित सिफारिस गर्ने,

(ख) खण्ड (क) बमोजिमको प्रतिवेदनमा संकलन गर्न सकिने प्रत्येक ठाउँको देहायका विषय सहित प्राविधिक विषयहरु समेत समावेश भएको हुनुपर्नेछ :

(१) नदी तथा खानी जन्यपदार्थ संकलन गर्ने तरिका

(२) संकलनगर्दा विचार गर्नुपर्ने विषयहरु

(३) खोला तथा नदीको पुनरुत्थानका तरिकाहरु,

(४) संकलन गर्ने क्षेत्र तथा परिमाण : लम्बाइ, चौडाइ, गहिराई सहितका विवरणहरु,

(५) नदीकिनार तथा सम्वेदनशील क्षेत्रबाट (पुल, बस्ती, वनक्षेत्र, रोड, पुरातात्विक महत्वका सम्पदा तथा हाईटेन्सनको टावर) छाड्नुपर्ने दुरी,

(६) उत्खनन् विधि र प्रयोग हुने मेशिन तथा औजार,

(७) नदीजन्य पदार्थहरु संकलन गर्न नहुने क्षेत्र

(८) भण्डारण गर्न सकिने क्षेत्र तथा अवधि

(९) खानी जन्य स्रोत साधन उत्खनन तथा संकलनका क्षेत्र तथा सो सम्बन्धी विषय

(ग) प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा प्राविधिक समितिले सम्बन्धित वडाका जन प्रतिनिधि र स्थानीय बासिन्दा समेतको रोहवरमा खण्ड (ख) मा उल्लेखित विषयहरु निर्धारण गरी प्रतिवेदनमा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

(घ) राष्ट्रिय वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षणको मध्यवर्ती क्षेत्र तथा चुरे क्षेत्र एंव अन्य सम्वेदनशील क्षेत्रबाट माटो उत्खनन् गरिने छैन ।

(५) पानी बगिरहेको नदीको पिंधबाट कुनै पनि नदीजन्य पदार्थ संकलन गरिने छैन र पानीभित्र कुनै पनि संकलन गर्ने साधन प्रवेश गर्न दिइने छैन ।

(६) सडक विभाग र सम्बन्धित निकायले तोकेको सडक सीमा र मापदण्ड भित्रको क्षेत्रमा ढुंगा, गिट्टी र बालुवा उत्खनन् र संकलन गर्न वा सञ्चय गर्न पाइने छैन ।

(७) सडक पुल, तथा झोलुङ्गे पुलको १ कि.मि. तल र ५०० मिटर माथिको नदी किनाराबाट ढुंगा र माटोजन्य पदार्थ उत्खनन् र संकलन गर्नु हुँदैन तथा नदिभित्रका खानेपानीको मुहान तथा सिचाँई पैनिहरूको आसपासमा दायाँ, बाँया २५/२५ मिटर नदिजन्य पदार्थ उत्खन्न गर्न पाइनेछैन।

(८) उपदफा (६) र (७) मा जेसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि नदीको सतह बढि सडक पुल वा बस्ती जोखिममा परेको भनी सम्बन्धित स्वामित्व रहेको निकायबाट सतह घटाउनुपर्ने भनी स्पष्ट किटानी गरेको अवस्थमा प्राविधिक समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले आवश्यक ठहर्याएमा प्राविधिकको रोहवरमा तोकिएको हदसम्मको त्यस्तो नदीजन्य पदार्थ हटाई बिक्रि वा प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

६. <u>प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्ने :</u>

(१) प्राविधिक समितिले हरेक आर्थिक वर्षको श्रावण महिना भित्र सो को क्षेत्र निर्धारण तथा परिमाण एकिन गरेको प्रतिवेदन नगर कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ ।

तेघाड नगरपालिका, मोरङ

(२) नदीजन्य पदार्थ संकलन गर्ने क्षेत्र निर्धारण तथा परिमाणको प्रतिवेदन प्राविधिक समितिबाट प्राप्त भएपछि नगर कार्यपालिकाले सो प्रतिवेदनमा संशोधन गर्नुपर्ने भए संशोधन गरी कार्यान्वयनका लागि निर्देशन दिने छ ।

(३) प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएको क्षेत्रबाट तोकिएको परिमाण मात्र संकलनका लागि नगरपालिकाले प्रचलित कानुन बमोजिम ठेक्का बन्दोबस्त गर्नेछ ।

(४) नदी तथा खनिजजन्य पदार्थको संकलन वा उत्खनन क्षेत्र दुई वा सो भन्दा बढी स्थानियतहको क्षेत्रभित्र पर्ने अवस्था भएमा सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समितिले आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ ।

(५) जिल्लाको सिमानामा पर्ने नदीबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन तथा उत्खनन् गर्नुपर्दा सम्वन्धित मन्त्रालयले समन्वय गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउनेछ ।

(६) प्रदेशको सीमानामा पर्ने नदीबाट नदीजन्य पदार्थ संकलन उत्खनन् गर्ने सम्बन्धमा प्रदेश सरकारले सहजीकरण गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउने छ ।

परिच्छेद-४

<u>मूल्य, ठेक्का बन्दोबस्त, संकलन तथा उत्खनन् विधि</u>

७. मूल्य र करको दरः

(१) नदी तथा खनिज जन्य पदार्थको मूल्य (संकलन शुल्क) प्रचलित कानुन बमोजि हुनेछ ।

(२) नदी तथा खनिज जन्य पदार्थको करको दर नगर सभाबाट पारित भए बमोजिम हुनेछ ।

८. ठेक्काबन्दोबस्त गर्ने :

(१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्र पर्ने नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ विक्री वितरण गर्न सार्वजनिक सूचना जारी गरी प्रचलित कानुन बमोजिम ठेक्का बन्दोबस्त गरी विक्री वितरण गर्नु पर्नेछ ।

(२) लिलाम सकार गर्ने संस्था / फर्म वा कम्पनीले संकलन इजाजत लिदा सकार गरेको रकम एकमुष्ठ नगरपालिकामा अग्रीम दाखिला गर्नु पर्नेछ। यसरी एकमुष्ठ अग्रीम रूपमा रकम बुझाएमा लिलाम सकार गर्ने संस्थालाई १०% कर छुट प्रदान गरिनेछ।

(३) लिलाम सकार गर्ने संस्था / फर्म वा कम्पनीले मूल्य अभिवृद्धि कर तोकिएको राजस्व खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ ।

(४) स्थानीय व्यक्ति, संघ, संस्थालाई स्थानीय उपयोगको लागि नगर कार्यपालिकाबाट निर्णय गरी सकारकर्ताबाट तोकिएको दफा ७ मा तोकिए अनुसारको मूल्य लिई ढुंगा, गिट्टी, माटो, ग्राभेल, बालुवाको पुर्जी दिनु पर्नेछ ।

(५) सकारकर्ता फर्म वा कम्पनीले नगरपालिकाबाट अनुसूची-१ बमोजिमको संकलन इजाजत वा अनुमति पत्र लिएर मात्र नदी तथा खजिन जन्य पदार्थ संकलन गर्नुपर्नेछ ।

९. <u>नदीजन्य वा खजिन जन्य पदार्थ संकलन अवधि :</u>

नदीजन्य वा खनिज जन्य पदार्थको संकलन समय आश्विन देखि जेष्ठ मसान्त सम्म हुनेछ । कुनै खोला वा नदी विशेषको परिस्थितिलाई (नदीजन्य पदार्थ तत्काल नहटाउँदा धन जन वा वातावरणमा क्षति पुग्न सक्ने स्थिति) अध्ययन गरी सो समय प्राविधिक समितिको सिफारिसमा नगर कार्यपालिकाले संकलनको अवधि थपघट गर्न सक्नेछ ।

<u>१०.उत्खनन् तथा संकलन विधि :</u>

(१) उत्खनन् पश्चात् के कति परिमाण नदी तथा खनिज जन्य सामाग्री संकलन वा उत्खनन गरेको सम्वन्धमा नापजाँच गर्न मिल्ने गरी निशाना लगाई निर्धारित परिमाण भन्दा बढी उत्खनन् गर्न नपाउने गरी साँध, किल्ला र निसानाको व्यवस्था गरि उत्खनन् कार्यको थालनी गर्नुपर्नेछ ।

(२) नदीजन्य वा खजिन जन्य पदार्थ उत्खनन् गर्दा रेखाङकन गरिएको क्षेत्रभित्रको सीमाबाट मात्र वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन तथा प्राविधिक समितिको प्रतिवेदनमा श्रममूलक मेशिनको प्रयोग सम्बन्धमा भएको व्यवस्था बमोजिम गर्नुपर्नेछ ।

(३) नदीजन्य पदार्थको संकलन, उत्खनन् गर्ने परिमाण, गहिराई, स्थान, प्रविधि तथा समय समेत सम्झौतामा नै तोकि दिनुपर्नेछ र सो अनुसारको सूचना उत्खनन् गर्ने स्थानमा होडिङवोडमा उल्लेख गरी राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(४) स्थानीयतहले उत्खनन् गरिने परिमाण, चार किल्ला, उत्खनन् विधि र निर्धारित विधि अनुसार उत्खनन् भएको वा नभएको सम्बन्धमा गुनासोसुन्ने अधिकारीको नाम र सम्पर्क नम्बर लगायतका जानकारी मूलक सूचनाबोर्ड संकलन स्थलमा राख्ने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(५) उत्खनन् स्थलसम्म जाने र फर्किने मार्ग निर्धारण आपसी सहमतीमा नगरपालिकाले तोके अनुसार हुने छ। यस्तो मार्ग वन क्षेत्रभित्र पर्ने भएमा सम्बन्धित वन कार्यालयको सहमति लिनुपर्नेछ ।

(६) संकलनकर्ताले नदी वा खोलामा उत्खनन्का लागि साधन सहित प्रवेश गर्दा अनुसूची २ अनुसारको प्रवेश इजाजत लिएर मात्र उत्खनन् गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । उत्खनन् वा संकलनको ठेक्का लिएको संस्था वा कम्पनीले त्यसरी उत्खनन् परिमाणको दैनिक तेरिज तयार गरी अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने छ ।

(७) नदीबाट उत्खनन् गर्दा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन र प्राविधिक प्रतिवेदनमा तोकिएको गहिराई सम्म मात्र तह मिलाई खाडल नदेखिने गरी उत्खनन् गर्नुपर्नेछ । संकलन र उत्खनन् गर्दा नदीको पानीको वहाव क्षेत्र परिवर्तन गर्ने गरी उत्खनन् गर्न पाइने छैन ।

(८) संकलन र उत्खनन् कार्यमा खटिने व्यवसायीले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका सर्त, ठेक्का, सर्त अनुसार अनुगमन समिति, प्राविधिक समिति र नगरपालिकाले अनुगमनका क्रममा दिइएका निर्देशन पालना गर्नुपर्नेछ ।

(९) नदीको भिरालो क्षेत्रबाट संकलन तथा उत्खनन् गर्दा कुनै पनि मेसिनरि औजार प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

(१०) राष्ट्रिय वन, राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा आरक्षको मध्यवर्ती क्षेत्र तथा चुरे क्षेत्र एवं अन्य सम्वेदनशील क्षेत्रबाट ढुंगा, गिट्टी, माटो, बालुवा उत्खनन् गर्दा सामान्यत डोजर, एक्जाभेटर, लोडर जस्ता हेवी इक्वीपमेण्ट प्रयोग गर्न पाइने छैन । तर त्यस्तो क्षेत्रबाट वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा तोकिएको विधि, प्रक्रिया र प्राविधिक समितिको सिफारिस अनुसारको मेशिनरी औजार प्रयोग गरी तोकिएको मापदण्ड र परिमाणमा संकलन तथा उत्खनन् गर्न सकिनेछ ।

(११) उत्खनन् स्थलमा काम गर्ने कामदारको सुरक्षा र बिमा सम्बन्धी व्यवस्था, न्यूनतम पारिश्रमिक ज्यालाको भुक्तानी नियमित रुपमा गर्ने व्यवस्था सम्बन्धित व्यवसायीले मिलाउने गरी ठेक्का बन्दोबस्त गर्नुपर्नेछ । यसरी कामदार लगाउँदा करार गरी लगाउनु पर्नेछ ।

(१२) उत्खनन्, संकलन तथा विक्रीवितरणमा बालश्रमको प्रयोग गर्नुहुँदैन ।

(१३) अनुमति प्राप्त फर्म वा कम्पनीले विहान ६:०० बजे देखि बेलुकी ६:०० बजेसम्मको समयावधि भित्र मात्र नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ संकलन र विक्रीवितरण गर्नुपर्नेछ ।

(१४) उत्खनन् तथा विक्रीवितरण स्थल र मुख्य बसोबास, विद्यालय, अस्पताल, नदी बीचको दूरी तथा उत्खनन् गर्ने स्थान, परिमाण, गहिराइ सम्बन्धी व्यवस्था वातावरणीय प्रतिवेदनमा उल्लेख भएअनुसार तथा प्राविधिक समितिले तोकिएको मापदण्डको आधारमा सिफारिस गरे बमोजिम हुनेछ ।

(१५) उत्खनन् तथा विक्री वितरणबाट वातावरण प्रदूषण गर्नुहुँदैन र त्यस स्थानबाट निस्कासित फोहोरमैलाको व्यवस्थापन सम्बन्धित कम्पनी वा फर्मले नै गर्नुपर्नेछ ।

(१६) उत्खनन् र विक्रीवितरण कार्यको स्पष्ट अभिलेख राखी कम्पनी वा फर्मले आयकर प्रयोजनको लागि प्रतिवेदन तयार गरी आयकर तिर्नुपर्नेछ । कर कार्यलयले उत्खनन् र विक्रीवितरण गर्ने फर्म वा कम्पनीको विस्तृत कर परीक्षण गर्न सक्नेछ ।

(१७) सम्बन्धित उत्खनन् र विक्रीवितरण गर्ने फर्म वा कम्पनीले नदीजन्य पदार्थको संकलन र उत्खनन् तथा प्रशोधन कार्यमा संलग्न मजदुरलाई सुरक्षा तालिम र सुरक्षा सामाग्री उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

(१८) खोला क्षेत्रमा बाढीद्वारा संकलित भएका नदीजन्य पदार्थको कारण वस्ती, वनजंगल, भौतिक संरचना (घर, खानेपानी, पूल, नहर, सडक, भू-स्खलन आदी) जोखिममा रही जनधनको क्षति हुने देखिएमा सम्बन्धित निकायहरुसँग समन्वय गरी क्षति न्यूनिकरण गर्न उत्खनन् तथा व्यवस्थापन गर्ने वन्दोवस्त मिलाउन सकेने ।

११. पुनःस्थापना सम्बन्धीव्यवस्था :

नदी तथा खानीजन्य पदार्थको संकलन गरिएको क्षेत्रको पुनस्थापनाका लागि नदीकिनार तथा आसपासका क्षेत्रमा नगरपालिकाले वन कार्यालय समेतको प्राविधिक सहयोग लिई बांस लगायतका विरुवाहरु वृक्षरोपण सहितका वायोइन्जिनियरिङ सम्बन्धि कामहरु गर्नुपर्नेछ ।

१२. ओसार पसार गर्ने विधि :

(१) नदीजन्य वा खनिज जन्य पदार्थ लोड भएका सवारी साधनहरुको ढुवानी अवधिभर पटके नदी प्रवेश आदेश र राजस्व तिरेको निस्सा साथमा लिएर मात्र ओसारपसार गर्नुपर्नेछ । सो निस्सा ३ प्रति छापि १ प्रति ढुवानी गर्ने साधनमा, १ प्रति नगरपालिकामा र १ प्रति सकारकर्ता फर्म वा कम्पनीसंग रहने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(२) नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ ढुवानी गरी लैजाने सवारी साधनले पटके प्रवेश आदेश र राजस्व तिरेको प्रमाणमा सबै विवरण स्पष्टसँग भर्न लगाई लिनुपर्नेछ । पटके आदेशमा उल्लेखित विवरण (मिति, समय, सवारी नं, ढुवानी गरी लैजाने स्थल, परिमाण, पदार्थको प्रकार, संकलन गरेको स्थल आदि) अनुगमनका क्रममा फरक परेको देखिएमा ठेक्काको सर्त उल्लघंन भएको मानिनेछ ।

(३) नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ उत्खनन् भएको स्थानबाट ओसारपसार गर्ने समय तोकि दिनुपर्नेछ।

(४) नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ ढुवानीगर्दा टेक्टर र ४२३ घन फुट सम्मको ट्रक वा टिप्परको प्रयोग गर्न दिने गरी व्यवस्था मिलाउनुपर्छ ।

(५) नदीजन्य वा खनिज जन्य पदार्थ ढुवानी गर्ने सवारी साधनले ढुवानी अवधिभर प्रेसर हर्न प्रयोग गर्न पाइने छैन ।

(६) नदी तथा खनिजजन्य पदार्थ ढुवानी गर्ने साधनले संकलन वा उत्खनन् स्थलबाटै ढुवानी साधनलाई त्रिपालले छोपी प्रदूषण नहुने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ । यस्ता ढुवानी साधनको गति ४० कि.मी प्रति घण्टा भन्दा बढी हुन नपाउने र पानी चुहाउन समेत नपाउने व्यवस्थामिलाउनु पर्नेछ ।

(७) ओसार पसार गर्दा प्रयोग हुने सम्पूर्ण सडकमा धुलो उड्न नदिन नियमित रुपमा पानी छर्कने प्रबन्ध व्यवसायी आफैले अनिवार्य रुपमा मिलाउनु पर्नेछ ।

(८) नदी तथा खानीजन्य पदार्थ लोड गरी ओसार पसार गर्ने क्रममा लोड सवारी साधन गन्तव्यमा नपुगिन्जेल सडकमा पार्किङ गर्न पाइने छैन । सवारी साधन विग्रेको हकमा यथासम्भव छिटो सडकबाट किनारा लगाउने व्यवस्था ढुवानीकर्ताले मिलाउनु पर्नेछ ।

(९) नदी तथा खजिनजन्य पदार्थको ओसारपसार गर्न निर्धारण गरिएको माथि उल्लेखित विधिको परिपालना सम्बन्धमा नगरपालिकाले समेत प्रभावकारी अनुगमनको प्रबन्ध मिलाउनु पर्नेछ ।

(१०) नदी तथा खनिजजन्य पदार्थ ढुवानी गर्दा ढुवानी साधनमा तोकिएको क्षमता भन्दा बढी हुने गरी ढुवानी गर्न पाइने छैन ।

१३. नदी तथा खनिजजन्य पदार्थको भण्डारण :

(१) नदी तथा खनिजजन्य पदार्थ संकलन स्थलबाटै सिधै बजारमा लगि विक्री वितरण गर्न सकिनेछ । बजारमा माग नभएको अवस्थामामात्र नगरपालिकाको स्वीकृति लिइ भण्डारण गर्नु पर्नेछ ।

(२) नदीजन्य तथा खजिन जन्य पदार्थ संकलनकर्ताले वनक्षेत्र, चुरेक्षेत्र, मध्यवर्ती क्षेत्र, सार्वजनिक सडकको राईट अफ वे, सार्वजनिक सम्पत्तिको किनार आसपास, पानीको मुहान एवं धार्मिक तथा सांस्कृतिक महत्वका पूर्वाधारको आसपास एवं विद्यालय / कलेज / स्वास्थ्य संस्थाको आसपास भण्डारण गर्न पाइने छैन ।

(३) संकलनकर्ताले भण्डारणका लागि आफ्नै स्वामित्व वा भाडामा वा सम्झौता गरी प्रचलित कानुनको प्रक्रिया पुरा गरी प्राप्त गरेको जमिनमा भण्डारण गर्नु पर्नेछ ।

(४) निषेधित क्षेत्र तथा सार्वजनिक क्षेत्रमा बिना अनुमति नदी तथा खनिजजन्य पदार्थ भण्डारण गरेको फेला परेमा नगरपालिकाले जफत गर्नेछ । यसरी जफतभएको नदी तथा खनिज जन्यपदार्थ लिलाम विक्रि गरी प्राप्त रकम राजस्वमा दाखिला गर्ने छ।

(५) नदीजन्य पदार्थ संकलनकर्ता फर्म वा कम्पनीले आफ्नै खर्चमा वन कार्यालयको सहयोग लिई भण्डारण तथा प्रशोधन गर्ने क्षेत्रको वरिपरि कम्तीमा दुई तहको वृक्षारोपण वा सेल्टरवेल्ट स्थापना गर्नुपर्नेछ ।

(६) संकलन र उत्खनन् गरिएको नदीजन्य पदार्थ वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा तोकिएको परिमाण भन्दा बढी संकलन गर्न पाइने छैन ।

(७) संकलन तथा उत्खन्न गरिएको नदिजन्य पदार्थ भण्डारन गर्नुपर्ने अवस्था आएमा नदिखोलाको सिमाको किनारबाट १५० मि. दुरी बाहिर उत्खन्न कर्ताले भण्डारको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-५
आयोजनाको लागि विषेश व्यवस्था

१४. <u>आयोजनाको लागिविषेश व्यवस्थाः</u>

नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकार वा नगरपालिकाबाट संचालित राष्ट्रिय गौरबका आयोजना वा ठूला आयोजनाका लागि नदी तथा खानीजन्य पदार्थको अभाव हुन नदिनका लागि नगरपालिकाले देहायबमोजिम व्यवस्था गर्न सक्ने छ ।

(क) नेपाल सरकार २०७२/१०/२० को निर्णय समेतको आधारमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, नगरपालिका र विकास साझेदारबाट सञ्चालित आयोजनालाई आवश्यक पर्ने ढुङ्गा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेल कुनै स्थानीय विशेषको प्रयोग गर्नुपर्ने भनि आयोजना मार्फत माग भई आएमा वातावरणीय अध्ययनको आधारमा नगरपालिकाले तोके अनुसारको दस्तुर बुझाई तोकिएको स्थानबाट सोझै उठाउने निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(ख) प्रकरण (क) अनुसारको स्थानमा ठेक्का वन्दोवस्त भई सकेको भएमा तोकिए अनुसारको रकममा उपलब्ध गराउन आयोजना व्यवस्थापन निकायले सकारकर्तालाई निर्देशन दिन सक्नेछ।

(ग) प्रकरण (क) र (ख) बमोजिम प्राप्त गरेको ढुंगा, गिट्टी, बालुवा ग्राभेल आयोजनाको लागि मात्र उपयोग गर्नुपर्नेछ।

(घ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र नगरपालिका तथा विकास साझेदारीबाट सञ्चालित आयोजना हरुको लागि ढुंङ्गा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेल ढुवानी गर्दा समेत कार्यविधिमा उल्लेखित प्रकृया पुरा गर्नुपर्नेछ ।

(ङ) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा विकास साझेदारीको सहयोगमा सञ्चालित परियोजनाहरुलाई नदी तथा खानीजन्य पदार्थ उपलब्ध गराउनु पर्दा सम्बन्धित आयोजना कार्यालको आवश्यक परिमाण खुल्ने व्यहोराको सिफारिस, सम्बन्धित निकायले स्वीकृत गरेको वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन, आयोजनाको बृहत अध्ययन प्रतिवेदन र आयोजना सञ्चालन गर्नेगरी भएको सम्झौता लगायतका कागजातको आधारमा नगरपालिकामा नियमानुसारको राजश्वबुझाउने गरी नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(च) नेपाल सरकार वा प्रदेश सरकारबाट सञ्चालित राष्ट्रिय गौरबका / प्रदेश गौरबका आयोजना वा ठूला आयोजनाहरुले नदी ताथा खानी जन्य पदार्थको उपयोग गर्दा मूल्य तथा कर छुट हुने छैन ।

(छ) वैदेशिक सहायताबाट सञ्चालित परियोजनाको हकमा संघीय सरकारको निणर्य बमोजिम नदी तथा खानीजन्य पदार्थ निःशुल्क रुपमा उपलब्ध गराउनुपर्ने भएमा सम्बन्धित योजनाको सम्झौतामा सो विषय खुलेको हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद-६
अनुगमन तथा मुल्याङ्कन सम्वन्धी व्यवस्था

१५. अनुगमन तथा मुल्याङ्कन सम्वन्धी व्यवस्था :

(१) यस कार्यविधिमा उल्लेख भए अनुसार नदी तथा खानी जन्य पदार्थहरुको उत्खनन,संकलन, ओसार पसार तथा विक्रिवितरण सम्बन्धमा अनुगमन तथा मुल्यांकन कार्यका लागि निम्नानुसार पदाधिकारीहरु रहेको एक नगर स्तरीय अनुगमन तथा मुल्यांकन समिति रहने छ ।

(क) नगर उपप्रमुख	संयोजक
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत	सदस्य
(ग) स्थानीय प्रहरी प्रमुख	सदस्य
(घ) स्थानीय सशस्त्र प्रहरी बल प्रमुख	सदस्य

(ङ) नगर क्षेत्रको सब डिभिजन कार्यालयको प्रमुख सदस्य
(च) सम्वन्धीत वडाको वडा अध्यक्ष सदस्य
(छ) नगरपालिकाको बातारण समितिको अध्यक्ष सदस्य
(ज) नगरपालिकाको सम्बन्धित शाखा हेर्ने इन्जिनियर सदस्य सचिव

(२) माथि उल्लेखित समितिले नियमित रुपमा अनुगमन गरी नगरपालिका समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

(३) प्रचलित कानून बमोजिम संकलित नदी तथा खनिज जन्य पदार्थ नगर स्तरीय अनुगमन समितिले मौज्दात प्रमाणित गरी सोही परिमाणलाइ विक्रीवितरण गर्न स्वीकृति दिनेछ ।

(४) नगर स्तरीय अनुगमन समितिले मौज्दात प्रमाणित गरी विक्रीवितरणको अनुमति दिंदा एक आर्थिक वर्षको मौज्दात शुन्यहुने गरी अनुमति दिनुपर्नेछ ।

१६. अनुगमन सम्बन्धी थप व्यवस्था :

(१) प्रदेश भित्रका क्षेत्रका ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् तथा संकलन गर्ने कार्य र सो को प्रशोधन तथा विक्रीवितरण गर्ने सम्बन्धी कार्यको लागि मन्त्रालयबाट गठन हुने प्रादेशिक अनुगमन समितिलाई समन्वय समितिले सहयोग पुर्‍याउनु पर्नेछ ।

(२) मन्त्रालयले सम्बन्धित जिल्ला समन्वय समिति तथा नगरपालिका सँगको समन्वयमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा व्यवस्थापन सम्बन्धमा जुनसुकै बेला अनुगमन गरी आवश्यक कदमचाल्न र निर्देशन दिन सक्नेछ । साथै जिल्ला समन्वय समितिले सम्बन्धित नगरपालिकासँगको समन्वयमा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा व्यवस्थापन सम्बन्धमा जुनसुकै बेला अनुगमन गरी आवश्यक कदम चाल्न र निर्देशन दिन सक्नेछ ।

(३) ढुंगा, गिट्टी, बालुवाको उत्खनन् कार्य प्रारम्भ भई सकेपछि यस कार्यविधि र वातावरण अध्ययन प्रतिवेदन बमोजिम भए नभएको सम्बन्धमा स्थानीय अनुगमन समितिले नियमित अनुगमन गर्नुपर्नेछ।

(४) संकलन, उत्खनन् तथा ओसार पसारका शर्तहरुको परिपालना, उत्खनन् परिमाणको नियन्त्रण, राजस्व चुहावट तथा चोरी नियन्त्रण जस्ता कार्यको जुनसुकै बेला अनुगमन गर्न जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(५) अनुगमन कार्यका लागि परिचालित हुने जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिलाई नगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार सहयोग गर्नुपर्नेछ ।

(६) उल्लेखित अनुगमन व्यवस्था अनुसार उत्खनन् तथा ओसार पसारका लागि यस कार्यविधिमा गरिएको सबै व्यवस्थाको परिपालना भए नभएको, निषेधित क्षेत्रमा प्रवेश गरी चोरी उत्खनन् गरे नगरेको, अन्य सरकारी सार्वजनिक जग्गामा चोरी उत्खनन् भएको, तथा नदीजन्य पदार्थको राजस्व छली हुने अवस्था रहेको, अनुमति विना ठूला यान्त्रिक औजारको प्रयोग गरेको लगायतका विषयमा जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले अनुगमन गरी प्रचलित व्यवस्था अनुसार कारबाही गर्न सक्ने छ।

(७) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेल, नदी तथा खानी जन्य पदार्थको बजार मूल्यको अनुगमन नगर पालिकाले गर्ने छ।

(८) ठेक्का सम्झौता पालना नगरेमा वा राजस्व छली हुने गरी संकलन तथा ओसार पसार गरेमा वा यो कार्यविधि विपरीत हुने गरी कुनै काम गरेमा प्रचलित कानुनको अधिनमा रही जरिवाना

तोक्ने अधिकार जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिलाई हुनेछ । र त्यस्तो जरिवाना रकम नगरपालिकाको राजस्व खातामा जम्मा हुने छ ।

(९) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेलको उत्खनन् गर्दा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको हकमा सोही बमोजिम र उल्लेख नभएको हकमा एक्साभेटर डोजर लगायतका हेभि औजारको प्रयोग पूर्ण रुपले बन्देज गर्नुपर्नेछ । तर एक्साभेटर तथा ठूला गह्रौ उपकरण प्रयोग गरी उत्खनन् गर्दा कुनै नदीबाट दैनिक २५० घ.मी नबढ्ने गरी दक्ष प्राविधिकको निगरानीमा कम भन्दा कम मेसिनहरु नगरपालिकाको अनुमतिमा प्रयोग गर्न सकिने छ ।

(१०) ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेलको उत्खनन् गर्दा वातावरणीय प्रतिवेदन तथा प्राविधिक समितिले पेश गरेको प्रतिवेदनमा उल्लेख भएबमोजिम प्रत्येक वर्षको समय सकिए पछि नदीको अनुगमन गरी जम्मा भएको नदीजन्य पदार्थको अवस्थालाई स्थलगत रुपमा हेरी नदीको अवस्था अनुसार प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण प्रतिवेदन संशोधन गर्नुपर्ने भएमा प्राविधिक समितिको सिफारिसमा नगर कार्यपालिकाले संशोधन गर्न सक्नेछ ।

(११) अनुगमनको क्रममा कुनै नदीमा वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा उल्लेख भए बमोजिमको उत्खनन् योग्य परिणम उत्खनन् भइसकेको पाइएमा ठेक्का अवधि बाँकी रहे पनि उक्त नदीमा उत्खनन् गर्नेकार्य बन्द गर्नुपर्नेछ । यस प्रावधानलाई अनिवार्य रुपमा ठेक्का सम्झौतामा उल्लेख गर्नुपर्नेछ ।

(१२) विगतमा आर्थिक वर्षमा ठेक्का लिई नदीकिनारा तथा वन क्षेत्रमा भण्डारण गरेको नदीजन्य पदार्थ जफत गरी लिलाम गर्ने व्यवस्था सम्बन्धित नगरपालिकाले मिलाउनु पर्नेछ र उक्त कार्यमा जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले सहयोग गर्नुपर्नेछ।

(१३) लिलाम सकारकर्ता संकलक फर्म वा कम्पनीले अनुगमन समितिलाई अनुगमन कार्यमा पूर्ण सहयोग गर्नुपर्नेछ।

१७. संकलन तथा विक्री वितरणमा रोक :

(१) नदीजन्य वा खानीजन्य पदार्थको अन्वेषण, उत्खनन् तथा विक्रीवितरणको कारण कुनै स्थानमा दुर्लभ तथा संकटापन्न वनस्पति तथा वन्यजन्तुको वासस्थानमा खतरा, प्राकृतिक प्रकोप, पुरात्वात्विक महत्वका स्थल, भू-स्खलनभई क्षतिहुन सक्ने स्थान वा सरकारले सम्वेदनशील क्षेत्र भनी तोकेका स्थान लगायतका वा अन्य कुनै विषम परिस्थितिको श्रृजना भएमा नगरपालिकाले जुनसुकै बखत नदीजन्य पदार्थको अन्वेषण, उत्खनन् तथा विक्रीवितरणमा रोक लगाउन सक्नेछ।

परिच्छेद-७
नदीजन्य पदार्थको प्रशोधन सम्बन्धी व्यवस्था

१८. क्रसर तथा बालुवा उद्योग सञ्चालन सम्बन्धी दूरी मापदण्ड :

(१) क्रसर उद्योगहरुको स्थापना सम्बन्धमा नेपाल सरकारले मन्त्रीपरिषदको मिति २०७०/०३/२७ र मिति २०७०/०५/१७ को निर्णयलाई प्रमुख आधार मानी भौगोलिक विषमताको आधारमा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको रोडा ढुंगा संकलन तथा क्रसर उद्योगको दूरी सम्बन्धी मापदण्ड, ०७३ लागु गरिनेछ । क्रसर उद्योग स्थापना गर्दा पालना गर्नुपर्ने दुरी सम्बन्धी मापदण्ड अनुसूची ३ बमोजिम हुनेछ ।

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

(२) प्रस्तुत मापदण्ड लागू भएपछि नयाँ स्थापना हुने उद्योगहरुले वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनमा संकलन, उत्खनन् गर्ने कच्चा पदार्थको स्थान, क्षेत्रफल, परिमाण, समयावधि र श्रोतको विवरण तथा त्यस्तो क्षेत्रको रेखांकन सहितको नाप नक्सा अनिवार्य रुपमा समावेश गर्नुपर्नेछ ।

(३) नदीजन्य वा खानीजन्य पदार्थ प्रशोधन कारखाना स्थापना गर्दा साइड ड्रेन र हिलो थेग्ने पोखरी (सेटिङ्ग पोण्ड) व्यवस्था गरेको हुनु पर्नेछ ।

(४) वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदन स्वीकृत गरी स्थापना वा सञ्चालन गरेका, क्रसर तथा प्रशोधन उद्योगले आफ्नो उद्योगको वार्षिक क्षमताको अधिनमा रही संकलन तथा उत्खनन् गर्ने कच्चा पदार्थको स्रोत खुलाउनुपर्ने तथा हरेक वर्षको लागि असार मसान्तभित्र यस्तो उत्पादनको वार्षिक मौज्दात तथा आय व्यय सार्वजनिक गरी सोको जानकारी नगरपालिकालाई दिनुपर्नेछ । यस बमोजिमको मापदण्ड पुरा नगर्ने उद्योगहरु नगरपालिकाले तत्कालबन्द गर्न आदेश दिन सक्नेछ।

(५) मापदण्ड पूरा नगरी स्थापना भई सञ्चालन भएका नदी तथा खनिज जन्यपदार्थ प्रशोधनउद्योगले तीन महिनाभित्र यो मापदण्ड बमोजिम स्थानान्तरण हुनुपर्नेछ । दर्ता नभई सञ्चालनमा रहेका र उक्त अवधि भित्र स्थानान्तरण नहुने उद्योग स्वत : खारेज हुनेछ । तर काबु बाहिरको परिस्थिति सिर्जना भई स्थानान्तरण हुन नसकेमा नगर कार्यपालिकाको निर्णय अनुसार हुनेछ ।

(६) नदी तथा खानीजन्य पदार्थ प्रशोधनकर्ता फर्म वा कम्पनीले आफ्नै खर्चमा वन कार्यालयको सहयोग लिई प्रशोधन गर्ने क्षेत्रको वरिपरि कम्तीमा दुई तहको वृक्षरोपण वा सेल्टर वेल्ट स्थापना गर्नुपर्नेछ साथै प्रसोधन क्षेत्र वरीपरी व्यवसायीले कम्तिमा २० फिट उचाइसम्म निर्माण सुरक्षा जाली (Construction Safety Net) अनिवार्य रुपमा लगाउनु पर्नेछ।

(७) प्रशोधनकर्ताले सूर्योदय देखि सूर्यास्तसम्मको समयमा मात्र प्रशोधन गर्न पाइनेछ । प्रशोधित पदार्थको स्टक चेक जाँच नगरस्तरीय अनुगमन तथा समन्वय समितिले गर्नुपर्नेछ ।

(८) प्रशोधन सम्बन्धी क्रसर तथा बालुवा उद्योग संचालक फर्म वा कम्पनीले अनुगमन समितिलाई अनुगमन कार्यमा पूर्ण सहयोग गर्नुपर्नेछ ।

(९) क्रसर उद्योगहरुको दूरीको मापदण्ड पालना नगर्ने साथै तोकिएको स्थानमा उद्योग संचालन नगर्ने उद्योगहरुलाई अनिवार्य रुपमा तोकिएका शर्तहरु पालना गर्न लगाउने र यसको नियमित एवं प्रभावकारी रुपमा अनुगमन गर्ने दायित्व नगरपालिका र जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिको हुनेछ । सर्त पालना गर्न नमानेमा प्रचलित कानुन बमोजिम कारबाही हुनेछ ।

(१०) उद्योगले वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन हरेक वर्ष सम्बन्धित नगरपालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ ।

(११) बालुवा,पांड्वो धुने र प्रशोधन गर्ने मेसिन (फिरफिरे) संचालन गर्दा निस्कासन भएको धुलो, फोहोर आदिलाई प्रशोधन गर्ने व्यवस्था मिलाई प्रशोधित पानी मात्र नदीमा मिसाउने व्यवस्थालाई नगरपालिकाले कडाईका साथलागू गराउने छ ।

(१२) जिल्ला अनुगमन तथा समन्वय समितिले अनुगमनको आधारमा क्रसर उद्योगहरुको काम कारबाही रोक्न सक्नेछ ।

(१३) नदी तथा खानीजन्य पदार्थ प्रशोधन गर्ने उद्योगले प्रचलित वातावरण संरक्षण ऐन तथा नियमावली बमोजिम प्रारम्भिक वातावरणीय परीक्षण वा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन तयार गरी सम्बन्धित निकायबाट स्वीकृत गराई एक प्रति आफुसँग राख्ने र एक/एक प्रति आर्थिक मामिला तथा योजना मन्त्रालय, आन्तरिक मामिला तथा कानुन मन्त्रालय र तालुक निकायमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(१४) यो कार्यविधि स्वीकृत पश्चात स्थापनाहुने नयाँ नदीजन्य तथा खानीजन्य पदार्थ प्रशोधन गर्ने उद्योग वा नयाँ क्रसर उद्योग स्थापना गर्दा हरेक वडामा एक उद्योगबाट अर्को उद्योगको बीचको दुरी कम्तीमा एक किलोमिटर भन्दा बढि हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद-८
विविध

१९. आयोजना संचालन गर्दा उत्खनन् हुने पदार्थ सम्बन्धी व्यवस्था :
सडक तथा अन्य भौतिक पूर्वाधारका आयोजना निर्माणका क्रममा उत्खनन् हुने ढुङ्गा, गिट्टी, ग्राभेल, बालुवा, माटो जस्ता पदार्थहरु सम्बन्धित आयोजनाले प्रयोग गर्ने भएमा तोकिएको शुल्क बुझाई प्रयोग गर्न सक्नेछ आयोजनाले प्रयोग नगर्ने भएमा वा प्रयोग भई बढी हुने भएमा बढी भएको जति त्यस्ता पदार्थ नगरपालिकाले भण्डारण गरी प्रचलित कानुन बमोजिम लिलामविक्री गर्ने छ ।

२०.उत्खनन् गर्न अनुमति लिनु पर्ने :
माछापोखरी निर्माण, पेट्रोलपम्प निर्माण, आवास क्षेत्र निर्माण लगायतका वहानामा अनुमति बिना ढुंगा, गिट्टी, बालुवा,ग्राभेल उत्खनन् गर्न पाइने छैन । निजी जग्गाबाट ढुंगा, गिट्टी, बालुवा तथा माटो उत्खनन् गर्नुपर्ने अवस्था आएमा दफा ७ बमोजिमको राजस्व तिरी नगरपालिकाबाट अनुमति लिएर मात्र उत्खनन्, संकलन र विक्री वितरण गर्न सकिने छ ।

२१. स्थानीयबजार मूल्य निर्धारण :
(१) स्थानीयबजारमा विक्रीवितरण गरिने नदी तथा खानीजन्य पदार्थको मूल्यनिर्धारण गर्न देहाय बमोजिमको एक मूल्य निर्धारण समिति रहनेछ ।

(क) नगर उप प्रमुख	संयोजक
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको नगरपालिकाको अधिकृत	सदस्य
(ग) नगरपालिकाको भौतिक पूर्वाधार विकास शाखाको प्रमुख / इन्जिनियर	सदस्य
(घ) ठेक्का सकार कर्ताको प्रतिनिधि	सदस्य
(ङ) क्रसर व्यवसायी संघले तोकेको प्रतिनिधि	सदस्य

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मूल्य तथा प्रशोधनका लागि लाग्ने लागत रकमको आधारमा कच्चा, अर्ध-प्रशोधित तथा प्रशोधित नदी तथा खानीजन्य पदार्थको बजार मूल्य निर्धारण गर्नेछ । उपदफा (१) बमोजिमको समितिले मूल्य निर्धारण गर्दा छिमेकी, स्थानीयतह, छिमेकी जिल्लाको स्थानीय दरलाई पनि आधार लिनु पर्नेछ ।
(४) नदी तथा खानीजन्य पदार्थ नगरपालिका क्षेत्रभन्दा बाहिर निकासी गर्दा विक्रीमूल्यमा दुरी अनुसार को ढुवानी रकम थप गरी मूल्य निर्धारण गरिनेछ ।

२२ः सम्वेदनशील क्षेत्र घोषणा गर्न सक्ने .
ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, माटोको उत्खनन् वा संकलन गर्दा माटो, पानी, कृषियोग्य जमिन, जैविक विविधता जस्ता प्राकृतिक वातावरण तथा सडक, नहर, कुलो, स्कुल, कलेज, मानव बस्ती जस्ता भौतिक पूर्वाधारको संरक्षणका लागि आवश्यक परेमा नगर कार्यपालिकाले नगर क्षेत्रभित्रको कुनै नदी वा खोला क्षेत्रलाई चार किल्ला खुलाई निश्चित अवधिका लागि सम्वेदनशील क्षेत्र घोषणा गरी ढुंगा, गिट्टी, ग्राभेल, बालुवा, माटो, उत्खनन् र संकलनमा रोक लगाउन सक्नेछ ।

२३ः विदेश निकासी सम्बन्धी व्यवस्था .

ढुंगा, गिट्टी, बालुवा जस्ता पदार्थ उत्खनन् गरी निकासीगर्दा मूल्यअभिवृद्धि गर्न कम्तिमा एक तह प्रशोधन गरी निकासी गर्नुपर्नेछ । तर निकासी सम्बन्धी व्यवस्था नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

२४ः संरक्षण कार्यमा खर्च गर्नुपर्ने .

नदीजन्य पदार्थको संकलन, प्रशोधन तथा विक्रीवितरण गर्ने उद्योगले खुद नाफाको दुई प्रतिशत रकम नगरपालिकाले तोकेको भूसंरक्षण कार्यमा खर्च गर्नुपर्नेछ वा सो रक-म नगरपालिकालाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

२५ः कार्यविधि विपरीत कार्य गर्नेलाई कारबाही तथा दण्ड जरिवाना हुने .

(१कार्यविधि विपरितको कार्य गरेमा त्यस्ता सवारी साधनहरुलाइ नेपाल प्रहरी र शसस्त्र प्रहरी (वल, नगरप्रहरीले तुरुन्त नियन्त्रमा लिई अनुसूचि मा तोकिए ब ४ -मोजिमको कसुर र दण्ड जरिवानाका लागि नगरपालिका कार्यालयमा सिफारिस गर्ने छ ।

(२प्रतिशत रकमसम्म २५निषेधित कार्य गरेवापतको दण्ड जरिवानाबाट प्राप्त रकमको बढीमा (कारवाहीमा संलग्न प्रहरी, कर्मचारी वा त्यस्तो जानकारी दिने व्यक्तिलाई प्रोत्साहन स्वरुप उपलब्ध गराउन सकिने छ ।

(३ दण्ड जरिवाना वापत उठेको रकम (लेटाङ नगरपालिकाको सम्बन्धित राजस्व खातामा जम्मा गर्नुपर्नेछ।

२ः अनुसूचीमा हेरफेर गर्न सक्ने .

यो कार्यविधिको अनुसूचीमा आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले थपघट, हेरफेर र संशोधन गर्न सक्नेछ ।

२७फारम तयार गरी प्रयोग गर्न . सक्ने :

यो कार्यविधि कार्यान्वयनको लागि आवश्यक पर्ने फाराम नगरपालिका कार्यालयले तयार गरी प्रयोग गर्न सक्नेछ ।

२८ बाधा अड्काउ .फुकाउने :

यो कार्यविधि कार्यान्वयन गर्ने क्रममा कुनै बाधा अड्चन आएमा नगर कार्यपालिकाको स्वीकृतिमा नगर पालिकाले निर्णय गर्ने छ । यस कार्यविधिको कार्यान्वयनमा कुनै बाधा अवरोध र अस्पष्टता आएमा त्यस्तो बाधा अवरोध फुकाउने प्रयोजनकालागि नगर कार्यपालिकाले आवश्यकता अनुसार व्याख्या गरी निर्देशन दिन सक्नेछ ।

२९ः विवाद समाधान .

एक स्थानीय तह र अर्को स्थानीय तहहरु बीच नदीको सीमाना तथा ढुंगा, गिट्टी, बालुवा, ग्राभेल, माटो संकलन गर्ने विषयमा विवाद उत्पन्न भएमा जिल्ला समन्वय समितिले र एक जिल्ला वा अर्को जिल्ला वीच विवाद उत्पन्न भएमा कोशी प्रदेशको सम्वन्धित मन्त्रालयको समन्वयमा विवादको समाधान गरिने छ ।

३०. स्टक प्रमाणितः नगरपालिका क्षेत्रभित्र व्यक्तिगत/संस्थागत रुफमा स्टक गरि राखेको ढुगां गिट्टीलाई निम्नानुसार शुल्क लिई स्टक प्रमाणित गरिनेछ ।

क्र.सं.	विवरण	प्रति क्यु.फिट
१	गत बर्ष संकलन भइ बाँकी ढुङ्गा,गिटी, बलुवाको स्टक प्रमाणित, नदिजन्य पदार्थ प्रशोधन उद्योगको समेत (प्राविधिक प्रतिवेदन अनुसार)	०.५

अनुसूची :१

(परिच्छेद ४ को दफा ८ (५) सँग सम्बन्धित)

नदी तथा खानीजन्य पदार्थ संकलन ईजाजत / अनुमतिपत्र

लेटाङ नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय लेटाङ, मोरङ

ईजाजत नं.

१. संकलन/ उत्खनन् गर्न अनुमतिप्राप्त गर्ने फर्म / कम्पनीवा संस्थाको

नाम : ठेगाना :

PAN/VAT नं. प्रोपाईटरको नाम र ठेगाना :

२. संकलन गर्ने स्थान

ठेगाना :

नदी/खोला/ खोल्सा / स्थानको नाम :

चार किल्ला :

पूर्व : पश्चिम :

उत्तर : दक्षिण :

लम्बाई : चौडाईः जि. पी. एस.

लोकेशन :

३. IEE/EIAमा उल्लेखित संकलन गर्न सकिने परिमाण :

४. उत्खनन् अनुमतिको परिमाण (घन फिट)

५. प्रवेश तथा निकासी गर्ने नाका वा स्थानको नाम :

६. उत्खननमा प्रयोग हुने मेसिनतथा सवारी साधनको विवरण :

७ घाटागढी गर्ने स्थानको

ठेगाना :

चारकिल्लाको

पूर्व : पश्चिम :

उत्तर : दक्षिण :

जि. पी. एस. लोकेशन :

ईजाजत दिने पदाधिकारीको
नाम र थर :
पद :
हस्ताक्षर :

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

अनुसूची : २

(परिच्छेद ४ को दफा १० (६) सँग सम्वन्धित)

नदी/खोला/खोल्सा/ खानीजन्य पदार्थ संकलनक्षेत्र प्रवेश आदेश

लेटाङ नगरपालिका, नगर कार्यपालिकाको कार्यालय लेटाङ, मोरङ

प्रवेश ईजाजत मिति : समय : ईजाजत नं.

१. संकलन गर्ने स्थानको

नदी / खोला/ खोल्सा / स्थानको नाम र ठेगाना :

प्रवेश तथा निकासीको नाका वा स्थानको नामः

२. नदी/खोला/खोल्सा / स्थानमा प्रवेश आदेश विवरण :

निकासी गरी लैजानेको

नाम :

ठेगाना :

सम्पर्क फोन नं. :

३. निकासी गरिने पदार्थको नाम :

४. ढुवानी गरी लैजाने साधनको किसिम :

५. सवारी नं.:

६. निकासी गरिने पदार्थको परिमाण (घन फिट) :

ईजाजत प्राप्त गरेको प्रतिनिधिको	प्रवेश आदेश दिने कर्मचारीको
नाम र थर :	नाम र थर :
सही :	सही :
	पद :

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

अनुसूचीः ३
(परिच्छेद-७ को दफा १८ (१) सँग सम्वन्धित)
दूरी सम्वन्धि मापदण्ड

क्रसर उद्योगहरुको स्थापना सम्बन्धमा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषदको मिति २०७०/०३/२७ गते र मिति २०७०/०५/१७ को निर्णयलाई मुख्य आधार मानी भौगोलिक विषमताको आधारमा जनसंख्या तथा वातावरण मन्त्रालयको रोडा, ढुंगा, ग्राभेल संकलन तथा क्रसर उद्योगको दुरी सम्वन्धि मापदण्ड, २०७३ अनुसार क्रसर उद्योग स्थापना गर्दा पालना गर्नुपर्ने दुरी सम्वन्धि मापदण्ड :-

क्र. स	विवरण	दुरी सम्वन्धि मापदण्ड
क	नदी, खोलाको वर्षातको प्रवाहको प्रवाह सिमाको किनारबाट ।	३०० मि.
ख	हाईटेन्सन लाइनबाट	१०० मि.
ग	राजमार्गको Right of Way बाट	३०० मि.
घ	शिक्षण संस्था, स्वास्थ्य संस्था, धार्मिक सांस्कृतिक र पुरातात्विक महत्वका स्थान, सुरक्षा निकायबाट	१ कि.मि.
ङ	निकुञ्ज, आरक्ष क्षेत्र	२ कि.मि.
च	घना वस्ती	२ कि.मि.
छ	वनक्षेत्रबाट	१ कि.मि.
ज	पक्की पुलबाट	५०० मि.

(नोट : दुरी मापनगर्दा उद्योगको अन्तिम सिमानाको बाहिरी घेराबाट मापन गर्नुपर्नेछ ।)

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ

अनुसूचीः ४
(परिच्छेद-८ को दफा २५ (१) सँग सम्बन्धित)
कसूर र दण्ड जरिवाना

नदि जन्य पदार्थको गैर कानुनी रुपमा ओसारपसार र विक्रि वितरण गरे बापत दण्ड तथा जरिवानाको निम्नानुसारको जरिवाना असुल उपर गरिनेछ ।

सि.नं.	विवरण	रकम
१	मेसिन,स्काइभेटर,ब्याक हो लोडर	२०००००।-
२	ट्रिपर वा ट्रक	१०००००।-
३	मिनि ट्रक	७५०००।-
४	टयाक्टर	५००००।-

आज्ञाले,
नारायण न्यौपाने
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
मितिः २०८०/१०/१२

लेटाङ नगरपालिका, मोरङ